

بررسی میزان شیوع ازدواج و طلاق کودکان در ایران

کامیل احمدی

مردم شناس و محقق

kameel14@hotmail.com

www.kameelahmady.com

چکیده

ازدواج کودکان پدیده ای اجتماعی است که در ایران مانند سایر کشوره های در حال توسعه و توسعه نیافته مشاهده می شود. بافت فرهنگی - سنتی و معضلات اقتصادی و خانوادگی از دلایل ازدواج کودکان در ایران می باشد. ازدواج کودکان نوعی از ازدواج است که حداقل کی از زوجین کمتر از ۱۸ سال سن دارد و عموماً دختران در این نوع ازدواج، کودک هستند و بیشترین آسیب کتوجه آنان می باشد. یکی از مهمترین پیامدهای کودک همسری، شیوع طلاق کودکان و افزایش کودکان بیوه است. هدف این پژوهش توصیف و ارزیابی میزان شیوع ازدواج و طلاق کودکان در ایران می باشد. روش این پژوهش کیفی، میدانی و در سطح کلان می باشد. یافته ها حاکی از آن است بیشترین ازدواج و طلاق کودکان در هفت استان استان خراسان رضوی، آذربایجان شرقی، خوزستان، سیستان و بلوچستان، آذربایجان غربی، هرمزگان و اصفهان رخ می دهد. مهم ترین علل آن فقر، دانش و تحصیلات پایین و مشروعیت مذهبی می باشد. از مهم ترین راهکارهای مقابله با ازدواج و طلاق کودکان می توان به تغییر و تعیین سن قانونی ازدواج، غیرقانونی کردن و جرم‌انگاری ازدواج کودکان، بسترسازی فرهنگی و اجتماعی، درگیر کردن شخصیت‌های مذهبی و مراجع، بهبود شرایط اقتصادی و ایجاد شغل، تغییر و بهبود سیاست‌های مساوات جنسیتی برای تضمین حمایت از قربانیان و کودکان، ضمانت وجود سیاست‌های اجرایی مناسب برای جلوگیری از ازدواج کودکان و ازدواج‌های اجباری اشاره کرد.

واژگان کلیدی: ازدواج، کودکان، طلاق، قانون، فرهنگ

از منظر شمار زیادی از افراد، کودک همسری یا ازدواج زودهنگام بر زندگی کودکان اثر گذاشته و آن را با تبعات آسیب‌زای سلامتی، پیچیده‌تر کرده و در هر سطحی از توسعه، رشد و تعالی فردی را تحت الشعاع خود قرار می‌دهد. کودک همسری از هنجارهای سنتی و متعارف برخاسته، و در مناطق شهری و روستایی رواج دارد. توجه جهانی به این پدیده و تلاش‌های صورت گرفته در این زمینه موجب شده است سطح ازدواج زودهنگام به طور کلی روند کاهشی پیدا کند، هرچند درصد چشمگیری از کودکان هنوز در زیر سن قانونی جامعه‌ی خود ازدواج می‌کنند. یک مثال روشن و برجسته از این پدیده، جامعه‌ی ایران است. سازمان ملل متحد ازدواج کودکان را به هر نوع ازدواج در زیر سن ۱۸ سال قبل از اینکه دختر به لحاظ جسمی و روانی آمادگی پذیرش مسئولیت‌های زناشویی و بچه‌داری را داشته باشد، اطلاق می‌کند. بر همین مبنا در مواردی که کودک در زیر این سن ازدواج کند، ازدواج زودهنگام کودکان رخ داده است؛ ازدواجی که توسط پدر یا پدربزرگ کودک از جانب وی شکل گرفته و در آن توجهی به حداقل سن قانونی ازدواج نشده است. عامل اصلی مسئول در این قضیه افزایش سطح فقر، فقدان دانش و تحصیلات و تبعیت از الزامات فرهنگ مردسالارانه و باورهایی است که به اشتباه واداشتن دختران به ازدواج‌های ناخواسته و زودهنگام را عاملی برای حمایت و محافظت از آنها می‌دانند. متأسفانه باوجود پیامدهای جسمانی و تبعیض نسبت به دختران جوان، قدمهای اندکی برای خاتمه عمل ازدواج زودهنگام کودکان در ایران برداشته شده است.^۱

مطالعات مستقل و معتبر چندانی در خصوص کودک همسری در ایران انجام نشده است و اطلاعات اندکی در این باره در دسترس است. آمار رسمی و دولتی جمهوری اسلامی ایران حاکی از این است که سالانه دهها هزار دختر و پسر زیر سن ۱۸ سالگی توسط خانواده‌هایشان وادار به ازدواج می‌شوند. شمار واقعی این کودکان در حقیقت بالاتر از این آمارها است. بسیاری از خانواده‌ها در ایران ازدواج در سنین پایین را ثبت نمی‌کنند و یا به صورت غیررسمی به ثبت می‌رسانند. در ایران بنا بر آمار موجود از سال ۱۳۸۵ تا نیمه اول سال ۱۳۹۴ تعداد ۸۹۰ هزار دختر زیر ۱۸ سال ازدواج کرده‌اند که در این بین دخترانی نیز بوده‌اند که زمان ازدواج شان زیر ۱۰ سال بوده است. همچنین در ۹ ماه اول سال ۱۳۹۵ ۲۹,۷۱۰ دختر زیر سن ۱۸ سالگی ازدواج کرده‌اند.^۲ رواج کودک همسری در ایران، در نتیجه‌ی نگاه سنتی، فشارهای اجتماعی و فرهنگی، حمایت‌های دولتی و رهبران دینی، ریشه دار شدن فقر و میل والدین به کنترل روابط جنسی دخترانشان بوده است. از مهم‌ترین پیامدهای ازدواج خردسالان، شیوع طلاق کودکان می‌باشد. کودکان بیوه از جمله پیامد ازدواج زودهنگام می‌باشد که در ایران در حال گسترش

^۱ .Ahmady, K(2017). An Echo of Silence: A Comprehensive Research Study on Early Child Marriage in Iran. www.novapublishers.com/catalog/product_info.php?products_id=62825

^۲ . احمدی، کامیل (۱۳۹۶). طنین سکوت: طنین سکوت: پژوهشی جامع درباب ازدواج زودهنگام کودکان در ایران، تهران: نشر شیرازه.

می باشد. این مطالعه برای اولین بار قصد دارد که به بررسی میزان شیوع ازدواج و طلاق کودکان در با تاکید بر عوامل عوامل فرهنگی و اجتماعی بپردازد.

تبیین عوامل جامعه شناختی

بسیاری از نظام های قضایی حداقلی را برای سن ازدواج در نظر می گیرند به این معنا که شخص باید به این حداقل سنی ۱۸ سالگی برسد تا قانوناً اجازه ازدواج داشته باشد. سنی که در آن یک شخص قادر است به طور قانونی ازدواج کند می تواند از سن رضایت به رابطه جنسی متفاوت باشد. در آن نظام های قضایی ای که سن ازدواج پایین تر از سن رضایت به رابطه جنسی است، هنگامی که یکی از زوجین یا هردویشان زیر سن رضایت قرار دارند، قوانین ازدواج معمولاً قوانین سن رضایت از رابطه جنسی را تحت شعاع خود قرار می دهند. بعضی از سیستم های قضایی کلیه روابط جنسی خارج از ازدواج را بدون در نظر گرفتن سن ممنوع کرده اند. گزارش یونیسکو حاکی از این است که بین ازدواج زودهنگام کودکان و زایمان زودرس در کشورهایی که ازدواج کودکان رایج است، رابطه بسیار قوی ای وجود دارد. برای مثال صرفاً در آسیا و نواحی اقیانوسیه سالانه نزدیک شش میلیون نوزاد از مادران نوجوان متولد می شوند.^۳

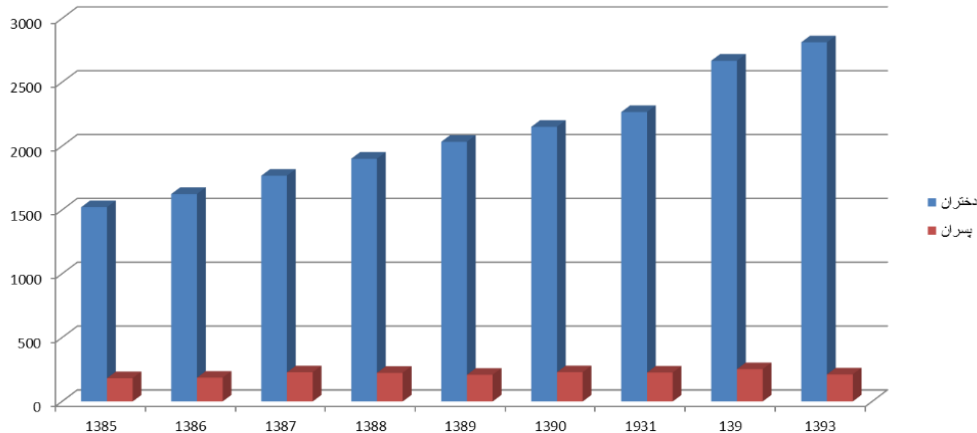
بسیاری از ادیان در تعیین سن ازدواج دخیل هستند. دین با قدرت مسلطش بر کنترل هنجارها و شکل دادن به فرهنگ، یک عامل اثرگذار و چشمگیر برای مردمی است که آن را سرلوحه ی تصمیمات اساسی شان قرار می دهند. قدرت دین به نحوی در نقش والدینی افراد نفوذ کرده که به مالکیت فرزندان توسط والدینشان منجر شده است. با وجود تمام پیچیدگی های سن و انواع بلوغ، فعالیت های مختلف اجتماعی یک سن شروع خاص را می طلبند. در جوامع امروزی که فعالیت های اجتماعی گسترده و جهان شمول شده اند و مشارکت روز افزون افراد را می طلبند، یک معیار خاص یا ملاکی برای تعریف کودکی و بزرگسالی لازم به نظر می رسد. وقتی که سن قابلیت ازدواج برای یک فرد بر اساس قوانین دینی پایین تر از سن قانونی ازدواج در یک سرزمین باشد، قانون دولتی حاکمیت دارد. از واقعیت ها چنین بر می آید که در کشورهایی که در آن دختران دسترسی منصفانه ای به تحصیلات، تقویت استعداد و فرصت های شغلی داشته باشند، ازدواج زودهنگام بسیار نادر است. سویتمن (۱۳۸۲) در کتابش مطرح می کند که در ایالات متحده امریکا تنها ۴ درصد از دختران زیر سن ۱۹ سال ازدواج می کنند. در کانادا این آمار به ۱ درصد می رسد و در بریتانیا ۲ درصد^۴. رابطه درونی بین ازدواج زودهنگام کودکان و کم سوادی و تحصیلات پایین، یک علت زمینه ای برای سلامت و عزت نفس پایین و انزوای فردی است. بی شک ازدواج زودهنگام کودکان یک نقطه پایان

^۳. یونسکو، ازدواج زودهنگام و زایمان زودرس: دیر برای اسباب بازی و زود برای بچه داری.

^۴. کارولین سویتمن (۱۳۸۲)، جنسیت، توسعه و ازدواج، انجمن آکسفورد برای کمک به قحطی زدگان با تأکید بر جنسیت

برای تحصیلات دختران است، به خصوص در کشورهای فقیرنشینی که در آن ها ازدواج کودکان متداول است.^۵ ازدواج کودکان با ریشه های عمیقش در نابرابری های جنسیتی زمانی که سن زوج دو برابر سن زوجه است، بر دختران تأثیر بیشتری دارد. ازدواج زود هنگام کودکان معمولاً با ترک همسر مرتبط است.^۶ طلاق یا ترک همسر اغلب این دختران جوان را به فقر بیشتری گرفتار می سازد، زیرا او معمولاً باید به تنهایی مسئولیت فرزندانشان را بر عهده گیرد.

از آنجا که اکثریت این دختران در سنین بسیار پایین و در حالی که فاقد تحصیلات بوده اند، ازدواج کرده اند، مهارت های کسب درآمد آنها بسیار پایین (اگر نه هیچ) بوده و در نتیجه به فقر بیشتر آنها دامن می زند.^۷ از آنجا که در کودک همسری سن دختران معمولاً به طرز چشمگیری پایین تر از شوهرانشان است، آنها در سنین پایین تری مطلقه می شوند، بنابراین نسبت به زنانی که در سن بالاتری ازدواج کرده اند، ممکن است که چالش های اجتماعی و اقتصادی را در بعد عمیق تر و گسترده تری تجربه کنند.^۸ جوامعی که در آن ازدواج کودکان رایج است بیشتر مستعد طلاق های زود هنگام و کودکان مطلقه است. نرخ طلاق هم در ایران در گروه سنی ۱۰ تا ۱۸ سال به طرز قابل توجهی بالاست، به طوری که براساس آخرین داده های جمعیت شناسی، ۲۱،۱۴۹ دختر و پسر زیر ۱۸ سال در سال ۹۳ طلاق گرفته اند. بر اساس آخرین تحقیقات نرخ طلاق زیر سن ۱۸ سالگی در طول یک دهه اخیر افزایش یافته است.^۹

نمودار ۱. افزایش نرخ طلاق زیر سن ۱۸ سالگی در طول یک دهه اخیر

^۵ مرکز بین المللی تحقیق در زمینه زنان (۱۳۸۴)، جوانتر از سن ازدواج: تحصیلات و اقدامات به سوی پایان دادن ازدواج کودکان، واشنگتن دی سی

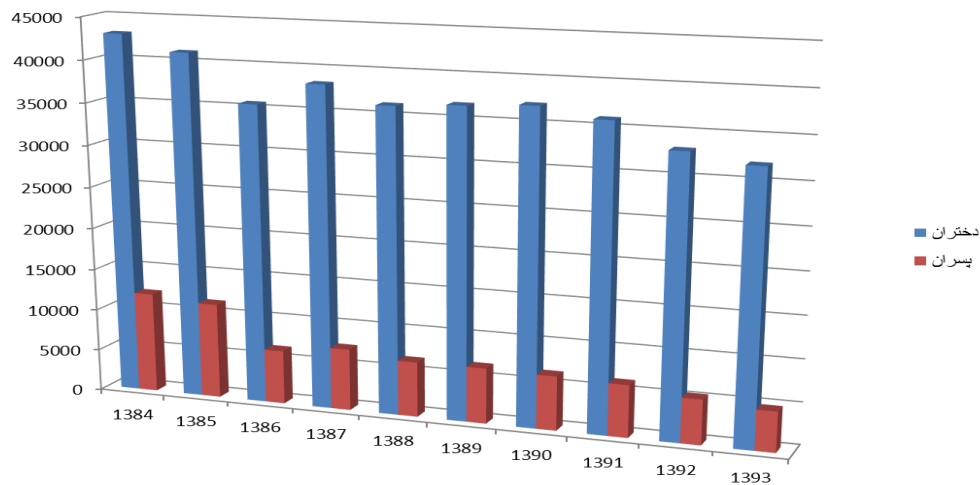
^۶ بروس، جی و همکاران (۱۳۷۴)، خانواده ها در مرکز توجه: نگرشی نوین بر مادران، پدران و کودکان، انجمن جمعیت نیویورک

^۷ گزارش ازدواج کودکان: کودک همسران: [www.unicef-irc.org/publications/Early marriage child spouse](http://www.unicef-irc.org/publications/Early%20marriage%20child%20spouse)

^۸ جفنی ریس راث (۱۳۹۰)، قانون بین المللی به عنوان ابزاری برای مبارزه با ازدواج کودکان، مجله بین المللی حقوق بشر. شماره ۱۵: ۳۷۳-۳۵۹

^۹ <http://kameelahmady.com/wp-content/uploads/2015/03/ECM-Study-Final5..pdf>

جنبه‌های قانون اساسی، باورهای دینی، ابعاد جنسی و همچنین هنجارها و مناسک اجتماعی نقش قابل توجهی در ازدواج زودهنگام در جامعه ایران دارند. قبل از انقلاب بر اساس ماده ۲۳ قانون حمایت خانواده (سال ۱۳۵۳) ازدواج زنان قبل از رسیدن به سن ۱۸ سال تمام و ازدواج مردان قبل از اتمام ۲۰ سالگی ممنوع بود. تغییر این سن بعد از انقلاب در ایران رخ داد. تغییرات اولیه آن در موقت شکل گرفت و این ماده با ماده ۱۰۴۱ قانون مدنی تعویض شد. بر اساس ماده ۱۰۴۱ از قانون مدنی ایران سن ازدواج برای دختران ۱۳ و برای پسران ۱۵ سالگی اعلام شد. با این حال همین قانون به دختر اجازه می‌دهد که ازدواج در زیر سن ۱۳ سالگی و پسران در زیر سن ۱۵ سالگی به شرط رضایت والد یا اجازه دادگاه بتواند شکل بگیرد. علاوه بر این اگر قیم کودک (پدر یا پدربزرگ) چنین درخواستی را داشته باشد و دادگاه به این نتیجه برسد که او به قدر کافی بالغ شده است که بتواند ازدواج کند، کودک می‌تواند حتی در سنین پایینتر نیز ازدواج کند.^{۱۱}

نمودار ۲. رواج ازدواج زودهنگام در ده سال اخیر و تفاوت جنسیتی در آمارهای ازدواج کودکان

^{۱۱}. ایران - ازدواج کودکان در سراسر دنیا: child marriage and FGM in the I.R. Iran www.girlsnotbrides.org/child-marriage/iran

روش پژوهش

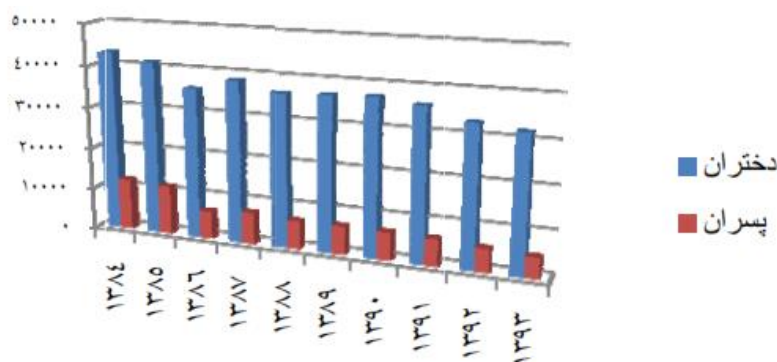
رویکرد روش شناختی به کار گرفته شده در این تحقیق یک روش کیفی در مقیاس کلان بود. حجم جامعه، حجم نمونه، روش نمونه گیری، تعداد مصاحبه های تعیین شده برای هر بخش و ناحیه، حتی زمان اختصاص داده شده به هر استان خاص بازتابی از رواج ازدواج زودهنگام کودکان در آن منطقه بوده است. پرسشنامه بکار گرفته شده در هر منطقه یک نسخه محلی شده و بومی شده از پرسشنامه های پیمایش جمعیتی و سلامت^{۱۱} بود، اما بیشتر بخش های آن محقق ساخته بود. استان ها با تحلیل داده های جمعیت شناسی موجود در خصوص آمارهای ازدواج در یک دهه اخیر انتخاب شدند. فهرست بکار گرفته شده در این مطالعه با انتخاب استان هایی صورت گرفته که بالاترین آمار کودک همسری را داشته اند و در طول این ده سال بیشتر از بقیه استانها تکرار شده اند. بر این مبنا هفت استان انتخاب شدند که عبارتند از: (۱) خراسان رضوی، (۲) آذربایجان شرقی، (۳) خوزستان، (۴) سیستان و بلوچستان، (۵) آذربایجان غربی، (۶) هرمزگان و (۷) اصفهان. سؤالهای ساختار یافته در پرسشنامه با موضوعات زیر آورده شدند: پیش زمینه پاسخگو، ازدواج، تصمیم گیریهای ازدواج، باروری زنان، باروری مردان، نگرشهای جنسیتی، مواجهه با پیامهای پیشگیرانه ازدواج کودکان، خشونت جنسی زنان، خشونت خانگی مردان. پرسشنامه بر میزان رواج و علل ازدواج کودکان در مناطق مورد مطالعه تمرکز داشت. پرسشنامه مذکور، تنها در مصاحبه با افراد محلی مورد استفاده قرار گرفت. مطالعه همچنین شامل مصاحبه با مسئولین، شخصیت های حکومتی، دینی و رهبران محلی هم بود. سؤالات مطرح شده به تناسب اینکه فرد مصاحبه شونده در چه زمینه ای تأثیرگذار و مطلع بود، بر حوزه های خاصی متمرکز می شد و روند مصاحبه ها به لحاظ ساختاری متفاوت بود.

^{۱۱}. DHS

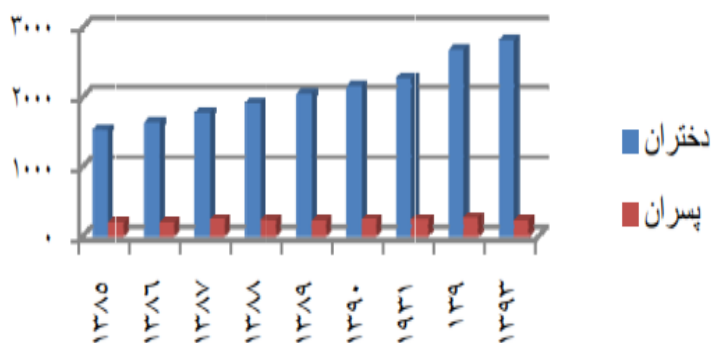
یافته های پژوهش

(۱) خراسان رضوی

خراسان رضوی، نخستین رتبه را در ازدواج زودهنگام در میان پسران در سنین ۱۰ تا ۱۴ سال و در میان دختران در سنین ۱۵ تا ۱۹ سال را به خود اختصاص داده است. بر اساس نتایج این پژوهش ازدواج کودکان در خراسان رضوی هنوز رایج است ولی تمایل به چنین ازدواجی رو به کاهش است. براساس یافته های این پژوهش، میانگین ازدواج کودکان در میان دختران نسبت به پسران زیادتر است. بر خلاف کاهش اندک در ازدواج زودهنگام کودکان، با افزایش نرخ طلاق در این استان در مقایسه با یک دهه گذشته مواجه هستیم^{۱۲}. تحلیل دقیق هر دوی نمودارهای ذیل نشان می دهد که ازدواج زودهنگام کودکان تأثیر ژرف تری بر روی دختران دارد تا پسران.

نمودار ۳. میزان ازدواج زیر سن ۱۸ سال در دهه گذشته در استان خراسان رضوی

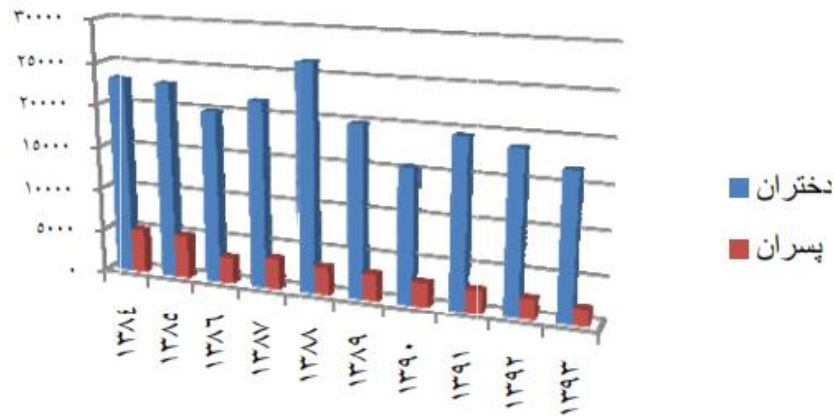

نمودار ۴. میزان طلاق زیر سن ۱۸ سال در دهه گذشته در استان خراسان رضوی

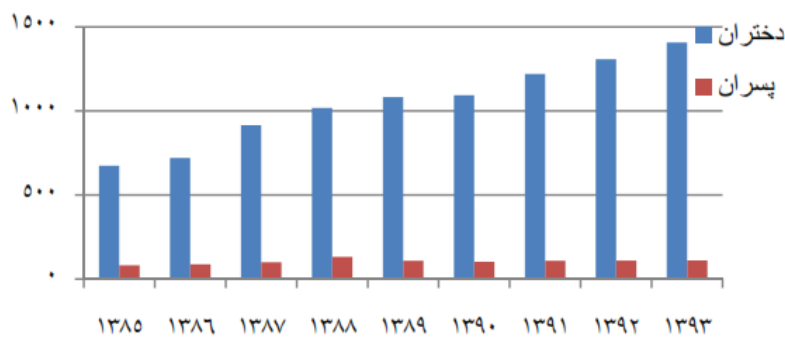
۱۲. احمدی، کامیل (۱۳۹۶). طنین سکوت: طنین سکوت: پژوهشی جامع درباب ازدواج زودهنگام کودکان در ایران، تهران: نشر شیرازه، صفحه ۱۷۹.

۲) آذربایجان شرقی

بر اساس یافته های این پژوهش، ازدواج زیر سن ۱۸ سال در این استان روند متغیر و تحول پذیری داشته است. در طول دهه گذشته ازدواج کودکان به لحاظ نرخ و فراوانی، آمار بالایی را دار بوده است که در سالهای اخیر روند نزولی به خود گرفته است. بر عکس آمار طلاق در حال افزایش است. سالانه شمار بیشتری از کودک عروسان و کودک دامادان ادامه زندگی مشترکشان را غیر عملی می دانند و در همان سنین پایین طلاق می گیرند. همانطور که در نمودار ۶ مشاهده می شود شاخص فراوانی بیوه های جوان در حال افزایش است.^{۱۳}

نمودار ۵. میزان ازدواج زیر سن ۱۸ سال در دهه گذشته در استان آذربایجان شرقی

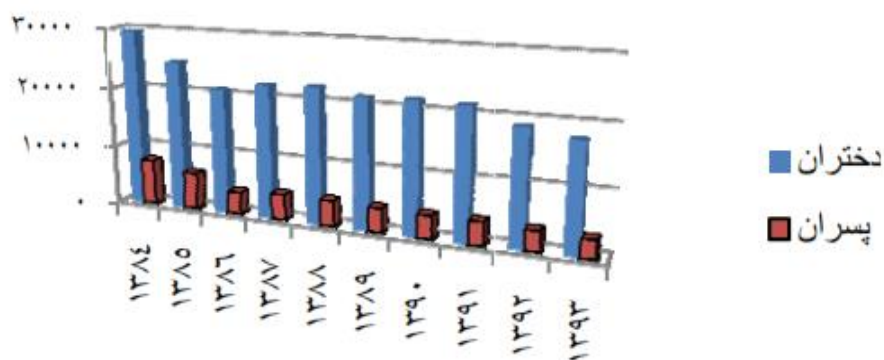

نمودار ۶. میزان طلاق در سنین زیر ۱۸ سال در استان آذربایجان شرقی

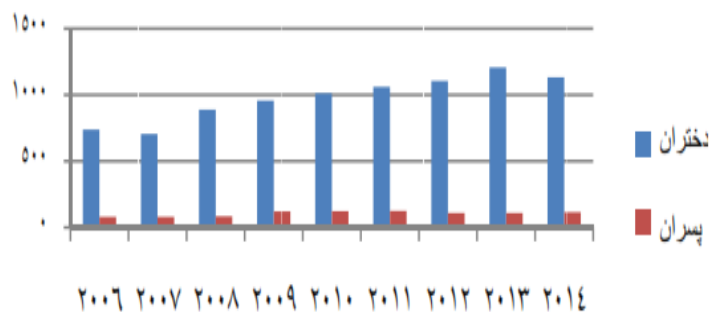
۱۳. احمدی، کامیل (۱۳۹۶). طنین سکوت: طنین سکوت: پژوهشی جامع در باب ازدواج زودهنگام کودکان در ایران، تهران: نشر شیرازه، صفحه ۱۹۹.

۳) خوزستان

در استان خوزستان نیز ازدواج برای دختران جوان زیر ۱۸ سال بسیار بالاتر از میزان ازدواج پسران در همین سن است اما بر اساس نمودار ۷ مشخص است که در یک دور نمای ده ساله، روند نزولی آن انتظار می رود. بر خلاف ازدواج زودهنگام که در طولانی مدت رو به کاهش است، سنین طلاق در هر سال کودکان بیشتری را هدف قرار می دهد. دختران آسیب پذیر و مطلقه زیر ۱۸ سال، بیشتر از پسران خردسال مطلقه در این استان دیده می شود^{۱۴}.

نمودار ۷. میزان ازدواج زیر ۱۸ سال در استان خوزستان

نمودار ۸. میزان طلاق زیر ۱۸ سال در استان خوزستان

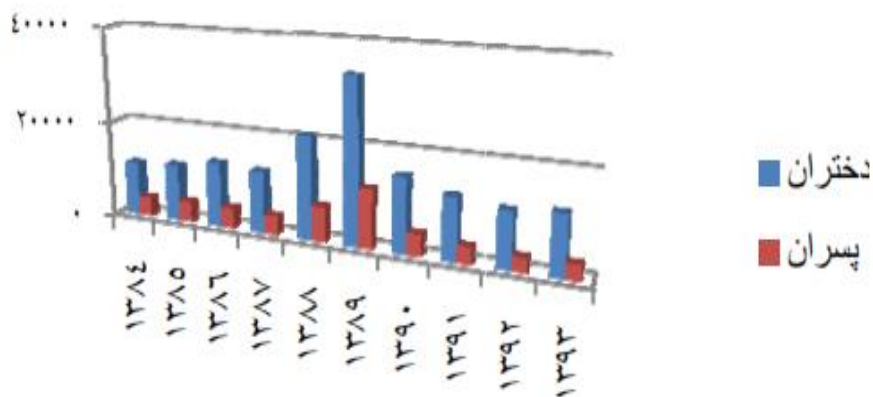
در آبادان مرسوم است برای ازدواج دختران زیر ۱۳ سال، سن را می خرنند و از قیمت ها ۱۰۰ هزار تا ۵۰۰ هزار تومان بسته به سالهای خریداری شده متفاوت می باشد. در مجموع ۷۵ درصد از مردان مصاحبه شونده دارای ۲ فرزند بودند و ۲۵ درصد از آنها در سن ۱۶ سالگی پدر شده بودند. در بسیاری از موارد ازدواج کودکان، دختران به همسری مردان بسیار بزرگتر از خودشان

۱۴. احمدی، کامیل (۱۳۹۶). طنین سکوت: طنین سکوت: پژوهشی جامع درباب ازدواج زودهنگام کودکان در ایران، تهران: نشر شیرازه، صفحه ۲۱۸.

درآمده بودند و هیچ اختیاری از خود در خصوص انتخاب همسر نداشتند. مشاهدات ما گواه بر این است که بیش از نیمی از این گروه ذکر کردند که شوهرانشان حداقل ۱۰ سال از خودشان بزرگترند. ۳۹ درصد پاسخگویان ذکر کردند که هیچ فایده‌ای در ازدواج زودهنگام کودکان وجود ندارد و ۲۲ درصد بر این اعتقاد بودند که جلوگیری از رابطه جنسی قبل از ازدواج یک فایده و نقطه قوت در ازدواج زودهنگام کودکان است. بسیاری از پاسخگویان دانشی در خصوص سن قانونی ازدواج نداشتند و این کمبود آگاهی در مورد قانون و ازدواج کودکان در نقش مانعی برای پایان عمل ازدواج کودکان ظاهر می‌شود.

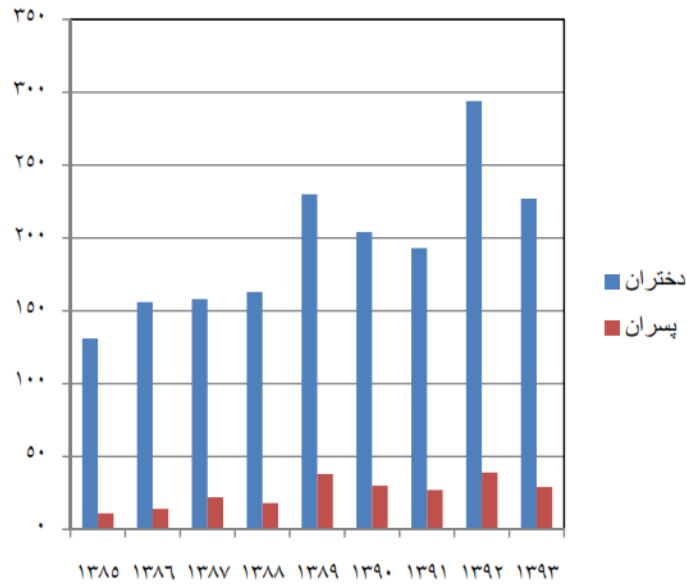
۴) سیستان و بلوچستان

همواره دیده شده است که ازدواج زود هنگام کودکان در سیستان و بلوچستان افزایش یافته است. نمودار افزایش کودک هم سیری در ده سال گذشته با چرخشی روبه پایین در سال ۱۳۸۹ تا سال ۱۳۹۳ را نشان می‌دهد. این افزایش تدریجی و کاهش ناگهانی برای هر دو جنس از سال ۱۳۹۰ به بعد صادق است. اما نرخ طلاق در سیستان و بلوچستان در مقایسه با سایر استان‌ها فراوانی و تکرار پایین تری را نشان داده است. زمینه‌های مذهبی، محرومیت استان همراه با سبک زندگی قبیله‌ای منجر به سطح پایین طلاق در این منطقه شده است. این نرخ در سالهای اخیر افزایش یافته است^{۱۵}

نمودار ۹. میزان ازدواج زیر ۱۸ سال در استان سیستان و بلوچستان

۱۵. احمدی، کامیل (۱۳۹۶). طنین سکوت: طنین سکوت: پژوهشی جامع در باب ازدواج زودهنگام کودکان در ایران، تهران: نشر شیرازه، صفحه ۲۳۹.

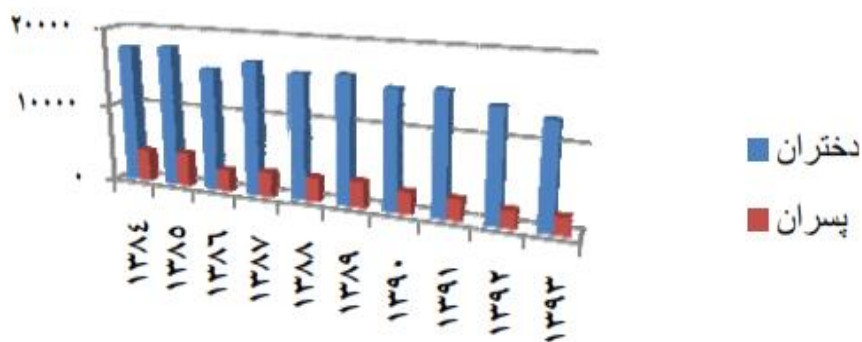

نمودار ۱۰. میزان طلاق زیر ۱۸ سال در استان سیستان و بلوچستان

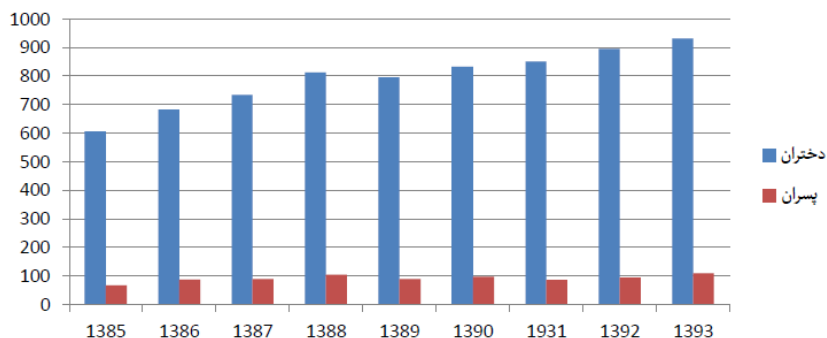
در این استان والدین نمی‌توانند از پس مخارج مدرسه یا دانشگاه فرزندان‌شان برآیند. در نتیجه آنها را وادار به ازدواج می‌کنند. مشکلات حاد بارداری و زایمان از علت‌های عمده مرگ‌ومیر در میان زنان ۱۵ تا ۱۹ سال در این استان است. تمام پاسخگویان از سن قانونی ازدواج بی‌اطلاع بودند. بررسی‌ها نشان می‌دهد که آمار طلاق در هر دو جنس، در این استان در حال افزایش بوده، اما سطح این افزایش در میان دختران زیر ۱۸ سال، در مقایسه با پسران بالاتر است. این یعنی که هر سال تعداد بیشتری از کودکان بیوه می‌شوند. مخصوصاً زمانی که دختری خردسال با مردی بسیار بزرگ‌تر از خودش ازدواج کرده، این مسأله دیده شده است؛ ازدواج‌های از هم پاشیده شده، بسیاری از دختران را وادار به تنها زندگی کردن و بزرگ کردن فرزندان‌شان بدون حمایت می‌کند.

۵) آذربایجان غربی

ازدواج زیر سن ۱۸ سال در استان آذربایجان غربی، با تفاوت عمیقش میان دختران و پسران در بازه ده ساله رو به کاهش نهاده است. شمار دخترانی که زیر سن ۱۸ سال ازدواج می کنند به شدت بالاتر از شمار پسران است. آمار طلاق در هر دو از جنسیت‌ها در این استان در حال افزایش بوده است اما سطح این افزایش در میان دختران زیر ۱۸ سال در مقایسه با پسران بالاتر است. این بدان معناست که هر ساله شمار بیشتری از کودکان بیوه می شوند.^{۱۶}

نمودار ۱۱. میزان ازدواج زیر سن ۱۸ سال در استان آذربایجان غربی

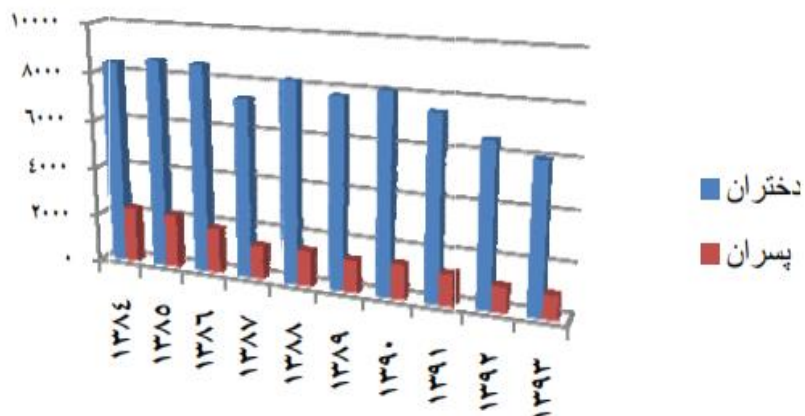
نمودار ۱۲. میزان طلاق زیر سن ۱۸ سال در استان آذربایجان غربی

کودکان بیوه خصوصاً زمانی که دختری خردسال با مردی بسیار بزرگتر از خودش ازدواج کرده است، آسیب‌های روحی و روانی و اجتماعی زیادی را برای کودک بیوه به دنبال دارد. به خصوص داغ اجتماعی و لکه ننگی که طلاق برای فرد به همراه می‌آورد و موقعیتی که زنان در این جامعه دارند، ازدواج‌های از هم پاشیده شده بسیاری از دختران را وادار به تنها زندگی کردن و بزرگ کردن فرزندانشان بدون حمایتی می‌کند

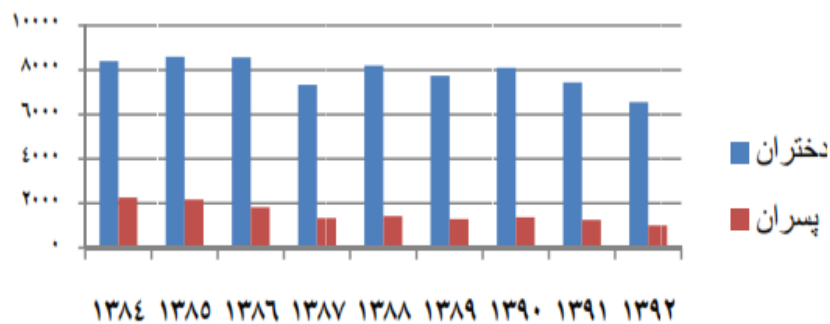
^{۱۶} احمدی، کامیل (۱۳۹۶). طنین سکوت: طنین سکوت: پژوهشی جامع درباب ازدواج زودهنگام کودکان در ایران، تهران: نشر شیرازه، صفحه ۲۳۹.

۶) هرمزگان

استان هرمزگان نیز دارای روند نزولی در مجموع نرخ ازدواج زودهنگام کودکان می باشد. در مقابل درصد های طلاق در استان افزایش یافته است. دختران زیر ۱۸ سال به زنان مطلقه تبدیل شده و این روند هر ساله رو به رشد نهاده است.

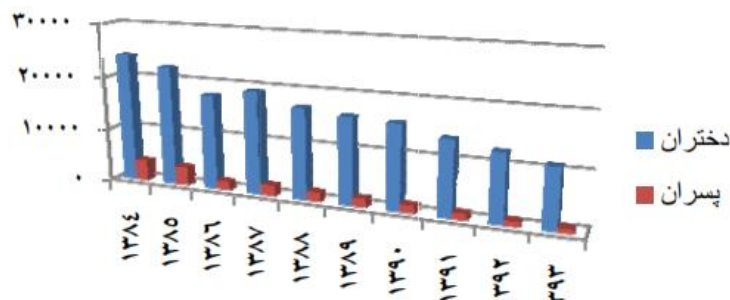
نمودار ۱۳. میزان ازدواج زیر سن ۱۸ سال در استان هرمزگان

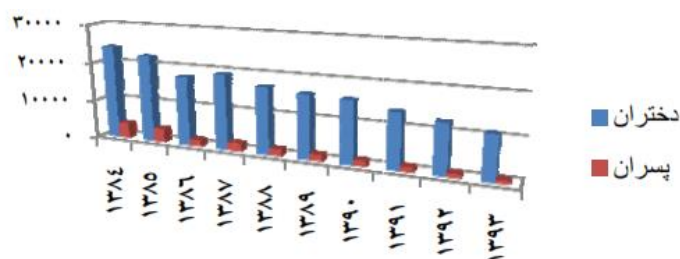
نمودار ۱۴. میزان طلاق زیر سن ۱۸ سال در استان هرمزگان

۷) استان اصفهان

در اصفهان نیز مانند شهرستان های مذکور، کودک همسری رایج می باشد. نرخ تفاوت بر مبنای جنسیت نشان می دهد که کودک همسری در میان دختران بیشتر از پسران است. بررسی ها کاهش نرخ ازدواج کودکان را در بازه ده ساله نشان می دهد. در مقابل نرخ طلاق نیز در چشم انداز دهه اخیر ترسیم شده است. بدیهی است که نرخ طلاق هر سال تغییر می کند اما نه در یک روند ثابت.

نمودار ۱۵. میزان ازدواج زیر سن ۱۸ سال در استان اصفهان

نمودار ۱۶. میزان طلاق زیر سن ۱۸ سال در استان اصفهان

بررسی ها در این استان نشان تفاوت سنی میان زن و شوهر در ۱۰/۸ درصد از موارد بیش از ۱۰ سال بود و در ۲۹/۷ درصد پایین تر از ۱۰ سال. علاوه بر این، ۵۷/۱ درصد از مردها همسرانی داشتند که تقریباً هم سن و سال خودشان بودند. به طور کلی، ۲۰ درصد از پاسخگویان معتقد بودند که ازدواج زودهنگام کودکان باید متوقف شود. ۲۹/۵ درصد باور داشتند که این ازدواج ها باید ادامه یابد و ۵۰ درصد تداوم آن را به ویژگی های فردی، اندازه بدن و رفتار فرد وابسته می دانستند.

بحث و نتیجه گیری

از دیدگاه جامعه شناسی ازدواج یک قرارداد اجتماعی و ضامن بقای نسل انسان است و آرامش و امنیت در یک جامعه، نتیجه ازدواج سالم و محیط آرام بخش است اما ازدواج زودهنگام می تواند منجر به بروز آسیب ها و اختلالات روانی در سطح فردی و اجتماعی گردد. ازدواج زودهنگام، تجاوز به حقوق انسانی بویژه دختران بوده و در اکثر توافقیات بین المللی مورد توجه قرار گرفته است. تأثیرات منفی ازدواج زودهنگام فقط محدود به زنان و فرزندان آنها نشده بلکه بر روی نهاد خانواده و جامعه هم اثرگذار است. ازدواج زودهنگام منجر به کاهش کیفیت زندگی زنان و کم رنگ شدن نقش زنان در جامعه می شود. ازدواج زودهنگام منجر به ورود زنان به چرخه فقر شده و زنان و فرزندان و خانواده های آنها را در فقر مداوم نگه می دارد. ازدواج زودهنگام مانع از ارتقای شغلی و تحصیلی زنان شده و بنابراین منجر به کاهش رشد اقتصادی و توسعه در جامعه می شود.

جامعه در حال گذار ایران با پارادوکس عجیبی روبه رو شده است. در حالی که از یک سو شاهد افزایش سن ازدواج در میان دختران و پسران هستیم (به دلایل مختلفی چون افزایش سطح تحصیلات دختران، پرهزینه شدن ازدواج، بیکاری جوانان و...)، از سوی دیگر هنوز شاهد ازدواج زودهنگام کودکان هستیم. مشاهده آمار ازدواج های زودرس نزد این گروه سنی، توجه خاصی را از سوی اندیشمندان، تصمیم سازان و برنامه ریزان حوزه های علوم انسانی، بهداشتی و سیاسی می طلبد. کشور ایران نیز از جمله کشورهایی است که این پدیده در آن رایج است و قوانین حقوقی و عوامل اجتماعی در آن دخیل هستند. در ایران در مجموع ۳۶۹,۷۲۱ مورد ازدواج در زیر سن قانونی در سال ۱۳۹۰ ثبت شده اند و باید با در نظر داشت که شمار دقیقی از این ازدواج ها در دست نیست زیرا اکثر آن ها در داخل خانواده صورت گرفته و جایی ثبت نمی شوند. این آمار در سالهای ۱۳۹۱، ۱۳۹۲، ۱۳۹۳ به ترتیب عبارتند از: ۳۴۹,۶۷۶ و ۳۱۲,۸۷۹ و ۲۸۷,۰۷۷. در سال ۱۳۹۴ موارد ازدواج دختران ۱۰ الی ۱۴ سال ۴۸,۵۱۹ نفر و پسران ۱۰ الی ۱۴ سال ۱۴,۰۷۱ نفر بوده است. تنها در ۹ ماه اول سال ۱۳۹۵ ۲۹,۷۱۰ دختر زیر سن ۱۵ سالگی ازدواج کرده اند.

از علل اصلی ازدواج کودکان در ایران، فقر، کم سواد، مشروعیت مذهبی، خانواده های نامنسجم و متلاشی، ضعف قانون و باورهای سنتی بوده است. پیامدهای ازدواج کودکان افزایش طلاق کودکان، گسترش معضل کودکان بدسرپرست و بی سرپرست، تولید چرخه فقر و فحشا، آسیب های اجتماعی و روانی در سطح فردی و اجتماعی بوده است. از مهم ترین راهکارهای عملی برای کاهش و توقف این معضل اجتماعی، به عوامل تغییر و تعیین سن قانونی ازدواج، غیرقانونی کردن و جرم انگاری ازدواج کودکان، بستر سازی فرهنگی و اجتماعی، درگیر کردن شخصیت های مذهبی و مراجع، بهبود شرایط اقتصادی و ایجاد شغل، تغییر و بهبود سیاست های مساوات جنسیتی برای تضمین حمایت از قربانیان و کودکان، ضمانت وجود سیاست های اجرایی مناسب برای جلوگیری از ازدواج کودکان و ازدواج های اجباری اشاره شده است.